

MORGENSANG

MED LYSETS DIGTER B. S. INGEMANN

Salmesangsprojekt | Ringsted-Sorø | 2019

Indholdsfortegnelse

Forord og formål.....	2
Projektets to faser	3
Fotokonkurrence	3
Salmedigteren Bernhard Severin Ingemann.....	4
Komponisten Christoph Ernst Friedrich Weyse.....	6
Børneliv på Ingemanns tid.....	7
Besøg et asyl i 1800-tallets København (Elevtekst).....	8
Lysets engel går med glans.....	10
Nu vågne alle Guds fugle små.....	12
I Østen stiger solen op.....	14
Gud ske tak og lov.....	16
Morgenstund har guld i mund.....	18
Nu titte til hinanden.....	20
Nu ringer alle klokker mod sky.....	23
Forslag til undervisningsopgaver til salmerne.....	25
Værktøjskasse til indstudering af salmerne.....	28
Morgensangsfinalen.....	33

Forord og formål

Salmesangsprojektet MORGENSANG er dette års udgave af Ringsted-Sorø Provstis tilbagevendende salmesangsprojekt, der snart i mange år har løbet af stablen hvert andet år. Projektet henvender sig til 3. og 4. klasse på alle skoler i Ringsted og Sorø Kommune.

Bevæggrundene for at planlægge og afholde salmesangsprojekter er først og fremmest at give det videre, som vi selv har fået i form af kendskab til de salmer, der danner rammen om meget fællessang og ikke mindst glæden ved at synge sammen.

Salmerne er gamle, men ikke forældede, de samler netop generationerne, og dette års tema tager udgangspunkt i en fælles erfaring, netop den nye dags begyndelse.

MORGENSANG består af Bernhard Severin Ingemanns 7 morgensalmer, som er skrevet til børn og derfor også i et sprog og med billeder, som børn genkender og har mulighed for at spejle sig i.

Morgensang er en vigtig del af den danske skoletradition og trækker tråde langt tilbage i tiden. Morgensalmerne er i dansk musiktradition ikke alene en del af kirkens liv, men også en del af dansk kulturliv, og de synges mange steder, hvor der synges morgensang, på arbejdspladser, skoler, foreninger, til sølv – og guldbryllupper og mange andre steder.

Ingemanns morgensalmer er kendetegnet ved at være skrevet til børn, med genkendelige temaer også for børn i 2019, og samtidig håber vi at projektet kan give et historisk indblik i og forståelse af nogle af de livsvilkår, der gjorde sig gældende i 1800-tallets børneliv.

Vi har samlet lidt baggrundsviden, en elevtekst, men kernen er de syv salmer og en gennemgang af disse og håbet er, at skolebørnene vil få kendskab til salmerne, at de lærer melodierne og kan tage dem med sig som kendt stof og bære dem videre i deres generation som samlende, fælles historie.

Projektet afsluttes med fælles morgensang i vores store kirker, hvor alle tilmeldte klasser fra Sorø Kommune mødes i Sorø Klosterkirke fredag den 3. maj kl. 10.00 og alle fra Ringsted Kommune mødes i Sct. Bendts kirke torsdag den 9. maj kl. 10.00.

Bag projektet står Folkekirken i Ringsted-Sorø Provsti repræsenteret ved præster og organister i en række kirker.

Kontaktperson er Conni Gosmer Schmidt, sognepræst i Veterslev og Høm.

Projektets to faser

1. fase

Der arbejdes i klasserne i et eller flere fag (dansk, musik, historie)
Lærerne kan kontakte den lokale kirke og træffe aftale med præst, sognemedhjælper eller organist om gennemgang af salmerne eller besøg i kirken, hvor salmerne kan synges sammen.

2. fase

Alle tilmeldte klasser mødes til afslutning i enten Klosterkirken i Sorø eller Sct. Bendts kirke i Ringsted, hvor vi håber at give eleverne oplevelsen af fællessang i et større perspektiv.

Fotokonkurrence

”SolopgangsSelfie”

I løbet af marts og april måned er det muligt for eleverne at indsende et selvportræt taget med en solopgang som baggrund og derved deltage i konkurrencen om den bedste SolopgangsSelfie.

Eleverne skal give billedet en titel, gerne med inspiration fra en af salmerne i projektet.

Vinderen kåres til afslutningerne, og der vil være en vinder både i Sorø og i Ringsted kommune.

Billedet skal indsendes til Conni Gosmer Schmidt på mail: csg@km.dk senest 26. april. Husk at skrive navn, klasse, skole og kommune.

Salmedigteren Bernhard Severin Ingemann (1789-1862)

På hver sin side af Sorø Akademis imponerende bygning ligger der to smukke, gamle, gule huse. I det ene hus boede salmedigteren B.S. Ingemann i 40 år. Han var lektor i dansk ved Akademiet og også forstander/direktør i nogle år.

B.S. Ingemann blev født i 1789 i præstegården i Torkilstrup på Falster, hvor hans far var provst. Han fik en lykkelig og sorgløs barndom. Men da Bernhard var bare 10 år gammel, døde hans far pludselig, og den trygge barndom var med et slut. Familien måtte forlade præstegården og flyttede til Slagelse; der var trange økonomiske forhold.

Skolegangen i den stedlige latinske skole blev en barsk opvågnen til livet uden for præstegården. I skolen bankede man bogstaveligt talt lærdommen ind i eleverne.

Som ung student - han læste jura - deltog Ingemann i 1807 i forsvaret af København og oplevede englændernes bombardement af byen på tættest hold; bomberne ødelagde blandt andet Vor Frue Kirkes spir, så klokken faldt uhyggeligt rungende ned. Hans egen bolig i Fiolstræde blev lagt i ruiner.

I årene derefter mistede han i hurtig rækkefølge sin mor, som han, som den yngste i søskendeflokken, var meget knyttet til, og han mistede tillige flere af sine søskende; selv blev han ramt af alvorlig sygdom. Det, der hjalp ham gennem kriserne, var dels hans tro, dels forelskelsen i etatsråd Mandix' datter, Lucie, som han blev forlovet med i 1812 og gift med 10 år senere, da hans økonomi blev sikret ved ansættelsen som lektor ved Sorø Akademi.

Indtil da levede han uden faste indtægter. Jurastudiet blev hverken gjort halvt eller helt færdigt, da læsning og hans eget begyndende forfatterskab og egne poetiske forsøg tog al hans tid.

I et par år var han huslærer i Valby; i 5 år levede han som alumne på Valkendorffs Kollegium. Efter en tid uden faste indtægter fik han i 1817 et toårigt rejsestipendium, hvor han tog på dannelsesrejse ned gennem Europa til Italien. Herefter levede han et par år uden fast stilling, indtil han kom til Sorø og blev udnævnt til lektor (23. juli 1822).

Ægteskabet med Lucie blev lykkeligt og varede resten af livet.

Sorø blev omdrejningspunktet for familiens liv; hjemmet var åbnet og gæstfrit og både Grundtvig og H.C. Andersen besøgte Ingemann's.

H.C. Andersen skriver bl.a.: "Det var kun to Mile fra Slagelse, i de mindre Ferier, gjorde jeg mig altid en Dags Udflugt til ham; det var et Paradiis; med ham turde jeg tale om Poesie;"

Ingemann var hele sit liv overordentlig produktiv. Han skrev historisk-romantiske romaner, som "Valdemar Sejr" eller "Erik Menveds barndom".

Men det er salmerne, Ingemann først og fremmest huskes for – især morgen-og aftensalmerne, men også julesalmer, som "Julen har bragt velsignet bud", "Glade jul", "Dejlig er jorden".

I 1822 udkom et bestillingsarbejde: "Morgensalmer til Brug for Eleverne i Sorøe Academies Skole".

I 1837 udgav han "Morgensange for børn" i et beskedent hæfte.

Nogle af sangene blev bestilt af asylskoler; og man mærker, at Ingemann har de fattige og nødstedte børn dér i tankerne, når han skriver: "De fattiges lovsang han ikke forsmår".

Fra sin smukke embedsbolig havde Ingemann frit udsyn over himlen og Sorø sø, solen og skyerne fodrede hans fantasi og sejlede ind i hans salmer. Han kunne blive ved med at finde nye billeder.

Den 24. februar 1862 var den sidste dag, Ingemann levede. Da solen var ved at gå ned, bad han fra sengen om at få gardinet trukket fra, så han endnu en gang kunne se solens glans på himlen. Han kunne ganske vist ikke se selv solen derfra, hvor han lå. Han kunne kun se dens genskin. Da nogen i stuen beklagede det, sagde han med et glad smil: "Jeg er godt fornøjet med, hvad jeg så!". Så lod han gardinet trække ned igen.

B.S. Ingemann ligger begravet på Sorø Gamle Kirkegård. Hans mindestue kan beses på Sorø Museum.

Komponisten Christoph Ernst Friedrich Weyse (1774-1842)

Weyse er født i Altona. I 1789 bosatte han sig som flere samtidige tyske komponister i København.

Weyses fine klaverspil gjorde ham hurtigt kendt i det københavnske musikliv, og han havde ofte værker af Mozart på programmet. Weyse var en af forkæmperne for Mozarts musik i Danmark, og i hans symfonier høres en tydelig indflydelse fra både Mozart og Haydn.

I 1794 blev han organist ved Reformert Kirke. Han skrev allerede da små musikstykker og komponerede syv symfonier. I 1805 flyttede han til Vor Frue Kirke som organist. Som komponist fik han stor succes og han skrev kantater til kirken, hoffet og universitetet.

Det var Weyse, der satte Ingemanns salmer i musik. Formentlig mødte de to aldrig hinanden, men havde altså en fælles forståelse.

For, som Weyse skriver i et brev fra den 3. november 1838: "Slige smukke Digte componere sig selv. Ergo er det Spørgsmaalet, om det er mig, der har komponeret dem".

Ingemanns salmer med Weyses melodier er blevet folkeeje.

Børneliv på Ingemanns tid

I 1800-tallet oprettedes de første børneasyl i Danmark.

»Et Tilflugtssted, hvor Forældre af den arbejdende Klasse kunne, mens de var på Arbejde, henbringe deres Børn og vide dem sikre under Opsyn.«

Sådan beskrives det første børneasyl i Danmark, der blev åbnet i 1828. Asylerne var begyndelsen på de daginstitutioner, som vi kender i dag. Selv om de blev oprettet af nød og ofte var rene opbevaringssteder, var børneasylene langt mere udbredte i Danmark end de børnehaver, som efter tysk forbillede dukkede op i slutningen af 1800-tallet.

Asylet blev relevant da man begyndte at tage kvinder i arbejde, og som dermed skulle have et sted at anbringe deres børn i mellemtiden. Kvinder var billig arbejdskraft og fabriksejerne havde derfor interesse i at tage kvinder i arbejde hurtigst muligt efter fødslen. Det var derfor normalt at kvindernes barsel kun varede tre uger. Så længe børnene var små, måtte kvinderne godt gå til asylet og amme i pauser.

Asylet, som institution, blev opfundet af private initiativtagere. Kong Christian 8.'s dronning, Caroline Amalie, var én af dem.

Uden mulighed for at have børnene i asyl måtte kvinder, der arbejdede uden for hjemmet, lade deres børn blive alene hjemme. Børnene blev passet af ældre søskende, men der er også set tilfælde af små børn der, mens deres mor var på arbejde, blev bundet til bordbenet med en smule mad eller en sutteklud med spiritus, for at få dem til at sove.

Asylerne blev ledet af en "plejemoder" (forstanderinde) og et par assistenter afhængigt af asyls størrelse. Det var typisk, at de ansatte havde mulighed for at bo på asylet, ligesom der på nogle asyls var mulighed for, at enlige mødre kunne bo på asylet med deres børn.

Det var til disse første børneasyl at Ingemann skrev sine Morgensange. Han sendte dem I et brev til "Det københavnske Asylselskab" i august 1837, hvori han donerede sine "Morgenpsalmer" til børnene på Børneasylet.

Besøg et asyl i 1800-tallets København - Elevtekst

Det er torsdag morgen den 1. marts, klokken er 8, og Poul går sammen med sin mor ned ad gaden. Vinden er kold, og selv om han har vanter og hue på, fryser han forfærdeligt. Hele natten har han frosset, for deres lille lejlighed er meget kold på denne tid af året.

Poul er 6 år, og han har fire ældre søskende. De bor i en lille lejlighed, hvor de alle syv må sove i det samme værelse. Både hans mor og far arbejder på fabrik, og de er ret fattige, men alligevel har de det godt.

Hans store søskende går i skole, og Poul har plads på Dronning Caroline Amalies asyl.

Så når mor går på arbejde, bliver han afleveret hos damerne på asylet og bliver passet der, indtil mor får fri. Mange andre børn må passe sig selv, mens de voksne arbejder.

Det er godt at komme indenfor i varmen. Mor hilser på frk. Jørgensen og siger pænt farvel. Frk. Jørgensen opdager, at han har forfærdelig kolde fingre. Hun giver sig til at gnide dem mellem sine egne varme hænder. Poul synes at der er rart at stå i gangen i nærheden af den buldrende kakkelovn og blive varm igen.

Inden fra stuen kan han høre mange børnestemmer. Der er allerede kommet over 30 børn, og de leger og taler med damerne. Om lidt kaldes de til samling, og så er der morgensang.

Poul kan godt lide at synge, særligt "Gud ske tak og lov". Den har en god melodi, synes han. Selvom han i nat nu ikke har sovet så dejligt. Men damerne i asylet har fortalt ham, at han skal være glad for, at hans familie trods alt har den lille lejlighed, tøj på kroppen og mad, så på den måde har han nok sovet dejligere end mange andre børn i København. Og mens de synger, ser han, at solen faktisk skinner ind gennem ruden, selvom det er koldt.

De hører også en historie fra Bibelen om David og Goliat. Poul får sammen med de andre store børn til opgave at vise, at de kan slå op i Bibelen. Madam Petersen stiller dem også spørgsmål om David. Poul ved meget om bibelhistorierne, så han kan svare på alle spørgsmålene og får ros.

Efter morgensang er det tid til håndarbejde og pligter. Pigerne skal sy og strikke. Drengene skal feje i gården, hente kul til kakkelovnene og den slags.

Det er frk. Jørgensen, der holder opsyn med, at drengene gør deres arbejde godt nok. Hun er lidt streng, synes Poul. Men han ved også godt, at hvis de arbejder godt og hurtigt, får de også lov til at lege tagfat, og det er sjovt.

Når hun klapper i hænderne og kalder dem ind skal de hurtigt stille sig på række og gå roligt ind. De kan lige nå at vaske sig, lege en sangleg, høre en historie og synge en sang inden de skal spise deres madpakker.

Og sådan fortsætter dagen. De leger, hører historier, synger, øver sig i at skrive på en lille tavle og de hjælper til med alt det, de kan.

Og af og til får de besøg af nogle af de fine damer, der gerne vil gøre noget godt for asylet og asylets børn. Det sker endda at selveste Dronningen kommer på besøg.

Når det bliver lidt varmere, så ved Poul, at de får lov til at komme langt mere ud, og så skal de lege på legepladsen og på små ture. Det bliver sjovt.

Da han går hjem med sin mor klokken 5 daler et par små snefnug ned på dem, og de taler om, at de glæder sig til, at det snart bliver rigtigt forår.

Morgensange for Børn

af

B. S. Ingemann.

Kjöbenhavn 1857.

Trykt hos **Andreas Seidelin,**
Hof- og Universitets-Bogtrykker.

Lysets engel går med glans

(DDS 747)

1. Lysets engel går med glans
gennem himmelporte.
For Guds engels strålekrans
flygter alle nattens skygger sorte.
2. Sol går over verden ud
med Guds lys i øje:
Se! Vor Herres sendebud
går på gyldne skyer i det høje.
3. Englen spreder over jord
glansen fra Guds Himmel;
i sin kåbes stråleflor
favner han alverdens glade vrimmel.
4. Sol ser ind i slot og vrå,
ser på drot og tigger,
ser til store, ser til små,
kysser barnet, som i vuggen ligger.
5. Os han også favne vil,
englen i det høje;
os han også smiler til,
englen med Guds Himmel-glans i øje.
6. Os har og vor Herre kær:
ingen sjæl han glemmer;
i hvert solglimt Gud er nær
og vor glade morgensang fornemmer.

Lysets engel går med glans er morgensangen til **mandag** morgen – og den hænger tematisk sammen med søndagens aftensang (DDS 775: *Der står et slot i Vesterled*), hvor solen også er det gennemgående billede på Guds nærvær.

Man kan faktisk fortsætte bevægelsen fra aftensalmens sidste linje ”*Med glans opdukker sol igen/ fra Paradiset i østen*” til morgensalmens ”*Lysets engel går med glans*”.

Salmen har et helt særligt billedsprog. Solen er Guds sendebud, en lysengel fra Guds himmelske bolig. Solen går Guds ærinde – den jager mørkets magter på flugt og dækker verden med himmelsk glans som udtryk for Guds nærværende velvilje, der ikke gør forskel på høj og lav eller store og små – og også gælder os, der synger salmen netop nu (v. 5-6).

Ordforklaringer:

Vers 1 *Lysets engel* – solen

himmelporte – se Johannes’ Åbenbaring 21,12f

Vers 2 *med Guds lys i øje* – se Johannes’ Åbenbaring 21,24. 22,5

Vers 3 *stråleflor* – blomstrende stråler; et livsbillede

Vers 4 *vrå* – lav hytte, ringe bolig

drot – konge

Nu vågne alle Guds fugle små

(DDS 748)

1. Nu vågne alle Guds fugle små,
de flyve fra reden og sjunge;
de prise vor Herre, så godt de formå:
de takke for livet og lyset med fløjtende tunge.
2. Nu kvidrer svalen på kirketag
og spurven ved menneskers huse;
de synge: Godmorgen! de synge: Goddag!
De synge: Guds fred! Gud ske lov! og i luften hensuse.
3. Småfuglenes sang vor Herre forstår,
han kender hver sjæl i sit rige;
de fattiges lovsang han ikke forsmår,
han ser, hvad de målløse skabninger alle vil sige.
4. Os ser du også, du kære Gud!
du hører vor røst i din Himmel;
når fuglene flagre af rederne ud,
du hører småbørnenes pris i din jublende vrimmel.

Nu vågne alle Guds fugle små er morgensangen til **tirsdag** morgen. I mandagens morgensalme er solen Guds sendebud – nu er det fuglene, der er budbringere. Først med de lydefterlignende udtryk – spurvefløjt og svalekvidder – men så tolkes fuglesangen som tak ”for livet og lyset”, som hilsner gennem hele dagen – godmorgen, goddag, godaften (Guds fred) – og salmen fortæller, at Gud hører og forstår både fuglenes, de fattiges, ja, selv de tone- og ordløses bøn og sang.

Ordforklaringer:

Vers 1 *prise* – takke, værdsætte, hylde

Vers 2 *Guds fred!* – gammel hilsen

Gud ske lov! – gammelt udtryk for taknemmelighed

Vers 3 *han kender hver sjæl i sit rige* – se Salmernes Bog 139,1-2

den fattiges lovsang han ikke forsmår – se Salmernes Bog 9,19 og 109,31

forsmår – afviser, ser ned på

de målløse skabninger – som den døvstumme, der bliver helbredt i Markusevangeliet 7,31f.

Vers 4 *din jublende vrimmel* – hele skaberværkets lovsang, se Salmernes Bog 148

I Østen stiger solen op

(DDS 749)

1. I østen stiger solen op:
Den spreder guld på sky,
går over hav og bjergetop,
går over land og by.
2. Den kommer fra den favre kyst,
hvor Paradiset lå;
den bringer lys og liv og lyst
til store og til små.
3. Den hilser os endnu så smukt
fra Edens morgenrød,
hvor træet stod med evig frugt,
hvor livets væld udflød.
4. Den hilser os fra lysets hjem,
hvor størst Guds lys oprandt
med stjernen over Betlehem,
som østens vise fandt.
5. Og med Guds sol udgår fra øst
en himmelsk glans på jord,
et glimt fra Paradisets kyst,
hvor livets abild gror.
6. Og alle stjerner neje sig,
hvor østens sol går frem:
den synes dem hin stjerne lig,
der stod ved Betlehem.
7. Du soles sol fra Betlehem!
Hav tak og lov og pris
for hvert et glimt fra lysets hjem
og fra dit Paradis!

I Østen stiger solen op er morgensangen til **onsdag** morgen. Onsdag er opkaldt efter Odin (den øverste af de nordiske guder), der blandt mange andre ting var knyttet til døden og mørket. Som modsætning til død og mørke beskriver Ingemann det kristne budskab, det klare lys, der kommer fra øst og kaster lys over Odinsdagens mørke. Salmen udfolder den tanke.

Ordet *øst* er kodeordet og nøglen.

I østen stiger solen og spreder sit lys over verden. Lyset og solen kommer fra Paradiset. Solen bringer lys og liv fra det paradys, der efter syndefaldet er tabt, men det lå i øst. Solen minder os om skabelsen, hvor livet blev til, og døden fandtes ikke.

Især minder solopgangen os om dengang da Jesus blev født i Betlehem. Han er Guds største lys, der blev til i lysets hjem.

Med solopgangen i øst, der er billede på Jesu opstandelse, spreder en himmelsk glans sig på jorden og giver et glimt ind i paradiset og det evige liv. Den Kristus-sol, den er så stærk, så alle stjerner bukkes for den, hvad stjernerne jo rent faktisk gør, når solen står op, og stjernerne forsvinder.

Det er der god grund til at takke for: Det glimt vi fra vores verden med død og mørke får ind fra paradiset. Takket være det glimt, så er øst ikke fjern i tid og rum, men ligeså meget til stede lige her og nu som solopgangens lys, der spreder sig over hav og bjergetop, over land og by.

Ordforklaringer:

Vers 2 *favre* – dejlige

Hvor Paradiset lå – I 1. Mosebog 2,8 står der *Gud Herren plantede en have i Eden ude mod øst, og der satte han det menneske, han havde formet.*

lyst – glæde

Vers 3 *Edens morgenrød* – skabelsens morgen, begyndelsen

træet stod med evig frugt – Livets træ som Gud plantede midt i haven, se 1. Mosebog 2,9 og 3,22

livets væld – Den flod, der vandede Edens have, se 1. Mosebog 2,10.

Vers 4 *lysets hjem* – himmerig, hvorfra Gud skabte selve lyset.

stjernen over Betlehem /som Østens vise fandt – De vise mænd fra Østerland, der drog ud for at finde ud af, hvad stjernen over Betlehem betød, se Matthæusevangeliet 2,1-12.

Vers 5 *Livets abild* – Abild er et æble. I Nordeuropa opfattes frugten på livets træ som et æble.

Vers 6 *alle stjerner neje sig* - Josef havde en drøm om at sol, måne og stjerner bøjer sig for ham, se 1. Mosebog 37,9. På samme måde vil alle stjerner bøje sig for østens sol, Jesus.

Vers 7 *soles sol* – solen over alle sole, Jesus Kristus. *lov* – lovsang, sang til Guds ære.

Gud ske tak og lov

(DDS 751)

1. Gud ske tak og lov!

Vi så dejligt sov,
barnet lå med varme kind på puden.
Nu som fuglen frisk!
Rask som havets fisk!
Morgensolen titter gennem ruden.

2. Med hin glans fra sky

kom der lys i by,
kom der glimt af sol i alle sjæle.
Alle haner gol,¹
hilsed glad Guds sol,
alle vævre tunger små fik mæle.

3. Ej den mindste mus

savner tag og hus;
fattigst spurveunge har sin rede.
Ej den mindste fugl
savner ly og skjul;
vi skal heller ej om fristed lede.

4. Lystig hanen gol,

hilsed glad Guds sol;
for hver sjæl er lys og lyst oprundet.
Nu som fuglen frisk!
Rask som havets fisk!
Vi har kærligheds-asylet fundet.

Gud ske tak og lov er morgensangen til torsdag morgen. Det var ikke normalt at skrive til børn i 1837. Ingemanns salmer blev derfor straks taget i brug og sunget på især skoler – men også i andre sammenhænge. I førsteudgaven skrev Ingemann at sangen var skrevet med ”særegent hensyn til børnene i asylerne”, dvs. datidens børne- og fritidshjem. Teksten i ”Gud ske tak og lov” bærer klart præg af at være skrevet med disse børn i tankerne. Det kan især ses i de to vers , som senere blev udeladt:

Fattig Mand fuldstærk
Gaaer nu til sit Værk;
Rask hver Haand sig rører nu med Glæde.
Fattig Kone maa
til sin Dont udgaae,
at de Smaa skal ei for Brødet græde.

Fader gik sin Vei.
Moder see vi ei,
Dog i Nød vi sidde ei tilbage.
Arnens Ild er slukt;
Hjemmets Dør er lukket;
Gud dog sørger for os alle Dage.

Disse vers skildrer forholdene som de faktisk var mange steder.
Versene gav sangen en alvor og en dybde, som ikke helt er til stede i den nuværende version.

Ordforklaringer:

Vers 1 lov – hyldestsang
frisk ... rask – er bydemåde; et råb fra den, der vækker og kalder: Vær frisk og hurtig! Solen er oppe.

Vers 2 hin glans – morgenrøden
gol – galede
vævre - livlige

Vers 3 ... ej den mindste fugl... – se Matthæusevangeliet 8,20: ”Ræve har huler, og himlens fugle har reder...”

fristed – børneasyl; opholdssted for de mindreårige, mens forældrene er på arbejde

Vers 4 lyst – glæde, munterhed

Morgenstund har guld i mund

(Ikke med i Den Danske Salmebog)

1. Morgenstund har guld i mund:
morgensol Guds rigdoms væld oplukker;
glad i gyldne morgenstund
fattigst fugl i strålehavet dukker.
2. Morgenglød gør kinden rød;
morgenluft Guds sundhedsbrønd omsuser:
livets væld i morgenglød
strømmer ud igennem himmelsluser.
3. Op i friske morgenstund!
Fryd dig, sjæl, som fuglen i det høje!
Fattigst sjæl er rig og sund
med Guds rige herlighed for øje.

Morgenstund har guld i mund er morgensangen til fredag morgen.

Den er ikke med i Den Danske Salmebog – den har måttet vige pladsen for N.F.S. Grundtvigs salme med samme begyndelseslinie (DDS 752).

Da Ingemann skrev sine morgensange, sendte han dem faktisk til Grundtvig i en brevveksling, men Grundtvig kommenterede ikke rigtig på dem. Siden (i 1853) lavede Grundtvig sin Morgenstund har guld i mund som et moddigt til Ingemanns salme.

Ingemanns udgave kredser om et sundhedsmotiv, som ikke helt er det samme som vor moderne tids sundhedsdyrkning af krop, sund kost og motion – den fokuserer ikke på kropsvægt og evnen til at løbe maraton. Luften og lyset i salmen er en kilde til velvære for både krop (vers 2) og sjæl (vers 3), som stammer fra livets kilde – Gud – og den kilde er tilgængelig for alle, selv den fattigste.

Ordet sundhedsbrønd er et andet ord for helligkilde. Fra middelalderen og helt frem til midten af 1800-tallet var det almindelig folketro, at der rundt i landet fandtes hellige kilder med vand, der kunne helbrede forskellige lidelser og sygdomme. I salmen er sundhedsbrønden dog en metafor for livets kilde – Gud som skaber og opretholder menneskelivet. Ved Sorø Akademi, hvor Ingemann boede og arbejdede, står der i Fratergården mellem Sorø Klosterkirke og akademiet en brønd, som menes at stamme tilbage fra klostertiden. Måske har Ingemann fået inspirationen til sin metafor her?

Ordforklaringer:

Vers 1 dukker – bader;

Vers 2 sundhedsbrønd – brønd med (formentlig) helbredende vand; på Ingemanns tid besøgte folk stadig helligkilder og -brønde rundt i Danmark i den overbevisning at kildernes vand kunne helbrede – fx Kirsten Piils kilde ved Dyrehavsbakken.

Nu titte til hinanden

(DDS 750)

1. Nu titte til hinanden de favre blomster små,
de muntre fugle kalde på hverandre;
nu alle jordens børn deres øjne opslå,
nu sneglen med hus på ryg vil vandre.
2. Den kære Gud og Skaber den mindste orm er nær:
han føder fugl og markens lilje klæder;
dog menneskenes børn har han allermest kær,
Gud ånder på øjet, når det græder.
3. Guds Søn var selv et barn, og på krybbestrå han lå,
hans vugge stod på jord foruden gænge.
Guds Himmeriges fryd har han lovet de små
og blomster fra Paradisets enge.
4. Guds Søn har os så kær, han er børnevennen stor,
han bærer barnet op til Gud på armen;
han storm og hav betvang, da han vandred på jord,
men børnene leged ham ved barmen.
5. O du, som os velsigned og tog i favn de små,
en morgen se vi dig i Paradiset;
du lærte os til Gud vore øjne opslå,
evindeligt være du lovpriset!

Nu titte til hinanden er morgensangen til **lørdag** morgen – og den er ikke helt så sorgløs, som man umiddelbart kan tro. Den handler nemlig om døden. Lørdag var den ugedag, hvor Jesus lå i graven. Denne tanke var helt fremme i Ingemanns bevidsthed, da han 15 år tidligere skrev morgensangene til Sorø Akademi 1822-24, hvor lørdagssangen begynder: ”Stig frem, o Dag, med Dødens Minde! I Graven livets Konge laa ... Dog selv paa Dødens stille Dag, o Gud, vor Lov og Pris modtag!”

Lørdag er altså dagen, hvor Ham, der kom for selv at være barn hos ”alle jordens børn”, var begravet; og ser man efter, er morgensalmen fuld af associationer til døden. I vers 2 græder øjet. I vers 3 har Jesu ”vugge”, krybben, ingen gænger; den *stod* som en ubevægelig kiste – på *jord* – en forudelse om hans skæbne; og i anden del af verset er de små allerede i Himmerig. I vers 4 bæres barnet op til Gud på armen.

Salmen er skrevet i en tid, hvor børnedødeligheden ramte næsten alle familier. Og netop barnets død er den vibrerende undertone af virkelighed i denne umiddelbart så lyst svævende og naturlade salme, hvor alt det småkravl, der især fryder børn, er kommet med. Men sneglen og ormen i de første to vers er valgt, fordi de hver for sig rummer dybere betydningslag. *Sneglen* nævnes kun ét sted i hele Bibelen, i salme 58 vers 9, der som billede på netop død og forgængelighed: ”... som sneglen, der opløses i slim, som et dødfødt barn, der aldrig får solen at se.” *Ormen* færdes i den sorte gravjord, i død og mørke. Men selv i den virkelighed er Gud, siger denne salme.

Salmen er en morgensalme for alle Guds børn. Men dens tolkning af morgens betydning har dødens nat, søvn og lukkede øjne som baggrund. Den morgen, jordens børn skal ”opslå” deres øjne til, er morgenen i Paradis (vers 5). Måske er det grunden til at salmen kan bruges både til dåb og barnebegravelse, og måske er det derfor, den er børnesalmen, ingen voksne vil give slip på.

Ordforklaringer:

Vers 1 *favre* – dejlige

alle jordens børn – hele menneskeheden (ikke kun børnene!)

Vers 2 *føder* – giver føde jf. Matthæusevangeliet 6,26ff

Vers 3 *på krybbestrå* – jf. Lukasevangeliet 2,7

foruden gænge – uden de bueformede træstykker, der gør, at en vugge kan netop det: vugge.

Vers 4 *han er børnevennen stor* – jf. Matthæusevangeliet 19,14

han storm og hav betvang – se Matthæusevangeliet 8,23f

barmen – brystet, eller i favnen.

Vers 5 *evindeligt være du lovpriset* – du skal have tak, ære og lovsang i al evighed

Nu ringer alle klokker mod sky

(DDS 408)

1. Nu ringer alle klokker mod sky;
det kimer i fjerne riger.
Hver søndag morgen højt på ny
stor glæde mod Himlen stiger.
2. Det toner med lov og pris og bøn
fra jord mod Paradis-haven:
Det var en søndag morgen skøn,
vor frelser stod op af graven.
3. For os han i gravens dyb steg ned,
han gik til de dødes rige.
Til livet med stor herlighed
han ville for os opstige.
4. Al verdens glæde begravet lå;
nu frydes vi alle dage:
Den glæde, søndagssolen så,
den har i verden ej mage.
5. Der sad en engel på gravens sten
blandt liljer i urtehaven;
han peged med sin palmegren,
hvor Jesus stod op af graven.
6. Og der blev glæde på jorderig
lig glæden i engles Himmel:
Livskongen løfter op med sig
til livet sin børnevrimmel.
7. Guds børn skal holde med engle bøn
med jubel i Paradis-haven.
Det var en søndag morgen skøn,
vor frelser stod op af graven.

Nu ringer alle klokker mod sky er morgensangen til **søndag** morgen – og søndag morgen ringer kirkeklokkerne til gudstjeneste. I kristelig forstand regnes søndag faktisk for at være ugens første dag, og derfor var *Nu ringer alle klokker mod sky* også indledningsdigtet i Ingemanns morgensanghæfte fra 1837.

Salmen nævner ”søndag” hele fire gange – og søndagens morgensang er en lovsang til søndagsgudstjenesten.

Ingemann mente, at gudstjenesten og søndagens sang var optakt til alle sangene ugen igennem. Alle ugens sange skal opfattes som en genklang af søndagens lovsang. Det, der lovsynges om søndagen – Kristi opstandelse – er derfor også grundlaget for hverdagslivet ugen igennem.

I de senere år har flere kristne danskere taget traditionen med at tænke søndag som ugens første dag op igen. Fx har biskoppen på Fyn – Tine Lindhardt – en instagramprofil (biskoptinelindhardt), hvor hun hver søndag lægger et billede op, når hun er til gudstjeneste – med hashtagene #ugenstarteromsøndagen og #vanekristen.

Ordforklaringer:

- Vers 1   *Det kimer* – På Ingemanns tid kimede kirkeklokkerne om søndagen i tiden mellem påske og pinse (50 dage efter Kristi opstandelse).
- Vers 2   *det toner med lov og pris* – hyldest-, takke- og tilbedelsessang (lovsang).
fra jord mod paradishaven – at Paradiset er ”overjordisk”, også i konkret forstand, bygger formentlig på skildringen af den himmelske stad med dens paradisceografi i Johannes’ Åbenbaring 22,1-2
- Vers 3   *han gik til de dødes rige* – Trosbekendelsens kontraster: Nedfarten og opstandelsen er nævnt – så salmen får karakter af en kirkelig morgenandagt.
fristed – børneasyl; opholdssted for de mindreårige, mens forældrene er på arbejde
- Vers 6 *lig* – ligesom
Livskongen – jf. Apostlenes Gerninger 3,15.

FORSLAG TIL UNDERVISNINGSSOPGAVER TIL SALMERNE

DANSK

- Find ord, du ikke ved, hvad betyder. Hvilke ord viser os, at salmen er næsten 200 år gammel?
  - Find modsætningspar i salmen: *Lys-mørke. Slot-vrå. Drot-tigger. Store-små.*
  - Hvad er salmens tema? Kan den bruges til andet end morgensang?
  - Hvad er det første du ser, når du vågner om morgenen? Skriv et morgendigt.
  - *Guds fred!* er en gammel måde at sige *godaften* på. Hvilke udtryk bruger du, når du skal hilse på nogen i løbet af dagen? Bruger du forskellige hilsner om morgenen og om aftenen?
- Gud ske lov!* er også et gammelt udråbsord – næsten som *pyha!* Hvilke udtryk bruger du, når du er glad eller taknemmelig for at noget er gået godt?

KRISTENDOM

- Læs skabelsesberetningen i 1. Mosebog.
- Hvilken betydning har lyset for vores verden; for dagens rytme, årstiderne, for naturen i det hele taget, for menneskene? Hvad betyder lyset i salmerne?
- Tal om lyset som symbol på Guds nærvær: Hvorfor kan man sammenligne lyset med Gud. Hvad er lyset ellers symbol på? Hvad er et symbol i det hele taget?
- Hvad er en engel? Vor Herres sendebud? Hvad sender englen bud om?
- Ingemanns salmer er blevet kritiseret for at være udtryk for panteisme mere end kristendom. Gud er skabelsens Gud, som vi møder i Det Gamle Testamente, mere end det er Jesus, Guds søn, som vi hører om i Det Nye Testamente. Er det kun Gud i himlen, vi møder i salmen – eller møder vi også Gud, der blev menneske?
- Læs *Helbredelsen af den døvstumme* (Markusevangeliet 7,31f.) – Hvordan kan man kommunikere, hvis man ikke kan tale eller høre? Hvilken af de fem sanser er vigtigst for et menneske?

NATUR/TEKNIK / BIOLOGI

Optag de fuglestemmer, I kan høre om morgenen. Find ud af hvilke fugle I hører (tjek evt. fuglestemmer.dk).

Hvordan lyder svalen og spurvefuglenes stemmer, som Ingemann har beskrevet i salmen *Nu vågne alle Guds fugle små?*

Findes der lyde mennesker ikke kan høre? Hvilke?

Undersøg hvilke dyr, der er med i salmen *Nu titte til hinanden*. Hvor lever de? Hvad sker der med menneskekroppen, når den dør og bliver begravet?

BILLEDKUNST

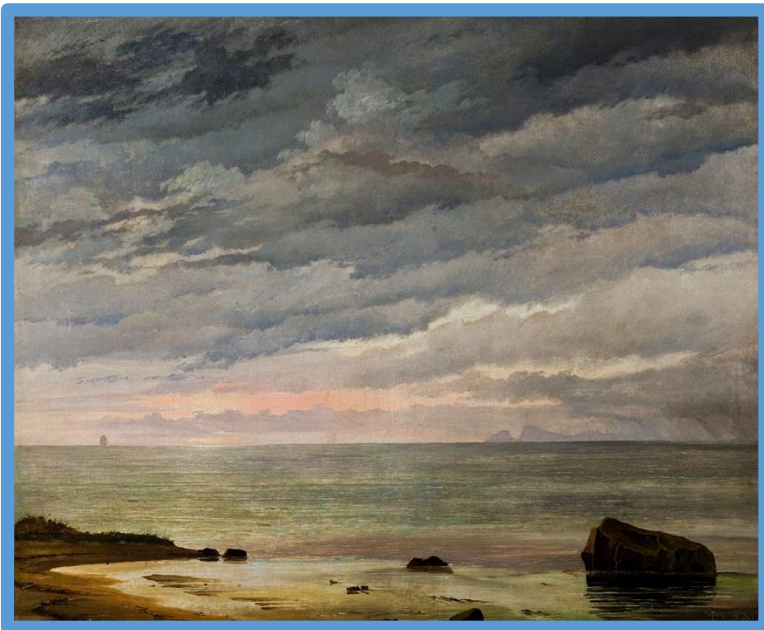
Ingemann skrev ikke kun salmer. Han interesserede sig også for meteorologi og oversatte videnskabelige bøger om skylære. Han så skyerne som symboler på vores indre sjæleliv. Skyer og himmellegemer fyldte også meget hos de samtidige guldaldermalere, som Eckersberg og Lundbye, der hyldede den danske natur i deres malerier. De beskæftigede sig særligt med lyset. Ingemann var også meget inspireret af lyset og naturen omkring ham i Sorø.

- **Fang lyset:** Lav en billedserie til salmen. Gå en tur ud i naturen – måske en tur til Sorø Sø – og tag billeder af himlen, skoven og søen, hvor sollyset spejler sig.

Hvad ligner lyset? Hvad ligner skyggerne? Mal malerier af de figurer, eleverne kan se i lyset eller i skyggerne.

Solopgang over Sorø sø.

Johan Thomas Lundbye: "Den opgående sol over havet" (1838)

Kilder:

Annette Molin Schmidt: www.religionsfaget.dk/kristendom/salmer/ingemanns-salmer/

Jørgen Kjærgaard: Salmehåndbogen I og II, 2003

Værktøjskasse til indstudering af salmerne til MORGENSANG

Denne værktøjskasse er tænkt som en hjælp til den travle musiklærer, der skal have indstuderet disse 6 salmer med sine klasser.

Generelle ideer til indstudering:

Børnene lytter, før de synger. De hører sangen (brug gerne indspilningen, de kan hentes på hjemmesiden). De hører sangen, melodien, teksten, udtrykket, fraseringen og dynamikken som helhed – og imiterer.

Børn husker, hvad de lærer først, derfor er det vigtigt, at det, de hører første gang, er rigtigt – brug gerne korindspilningen til det.

Derefter direkte indstudering med det vi kalder ekkosang. Læreren synger en frase (børnene lytter og ingen synger med) og børnene gentager. Læreren peger på sig selv ved foresyngningen og derefter på børnene, når de skal synge.

Det er vigtigt at arbejde i et flow – dvs. holde melodiens puls og ikke afbryde hele tiden. Hellere synge, end snakke/forklare.

Hvis man som lærer ikke er tryk ved at stå og synge for, kan klaveret tages med 1-stemmigt, men stadig med sang og tekst og gestikuleren.

Koncentrér om et vers af gangen og gentag fraserne indtil børnene kan dem – udenad!

Idé-katalog til hver enkelt salme:

Når alle melodierne er indstuderet – bare med et enkelt vers af teksten, har vi en række forslag til, hvordan man kan arbejde med dem.

Morgenstund har guld i mund:

Tavleøvelse:

1. Notér melodien på tavlen med noder (hvis man ikke har nodelinjer, noteres bare nodeværdierne)
2. Syng sangen igennem for børnene (de lytter), mens du peger på den node der synges. Brug f.eks. "da" eller "du" som tekst. Fokusér på punkteringerne.
3. Syng sangen uden at pege på noderne. Stop forskellige steder og lad et barn komme op og pege på den node der blev stoppet ved. Begynd forfra hver gang.
4. Børnene lærer efterhånden at læse nodebilledet.

Dans:

Opstilling i to rækker over for hinanden. Det er vigtigt at holde pulsen.

"Morgenstund har guld i mund": To skridt til højre og 2 skridt til venstre

"morgensol Guds rigdoms væld oplukker": To skridt til højre og 2 skridt til venstre

"glad i gyldne morgenstund": Chassétrin mod midten og armkrog om makker og tilbage igen.

"fattigst fugl i Strålehavet dukker": 1 klap i egne hænder (på fugl!), 1 klap i højre hånd mod makkers højre, 1 klap i egne hænder, 1 klap venstre i venstre. 1 klap i egne. 1 klap i begge og klap i egne.

Nu titte til hinanden:

Solfa-overstemme:

Brug 1. vers:

1. linje. Alle synger melodi
2. linje. Del op i 2 grupper. Den ene synger videre på melodien, men de andre synger 4 halvnoder på So (eller kvinten).
3. linje. Solfagruppen flytter op på Do (grundtonen)
4. linje. Alle synger melodi

Lysets engel går med glans

Vejrtrækning:

For at opnå en smuk legatoklang og frasering af de lange linjer i denne salme:

1. tegn linjer i luften (som en lang kridtstreg på tavlen). Der er 4 linjer.
2. træk vejr for enden af hver linje – giv tid til vejrtrækning
3. Prøv derefter at ”trække tov” – dvs. gå et skridt frem og træk i et ”tungt tov” ind mod sin egen mave – et tov for hver linje.
4. træk vejr for enden af hvert tov.

Dans:

Opstilling i rundkreds – kig mod hinanden.

1. linje: to lange, bløde skridt til højre (for at opretholde og fremme legatoet)
2. linje: to lange, bløde skridt til venstre
3. linje: 4 korte skridt mod midten
4. linje: 4 korte skridt tilbage på plads

I østen stiger solen op

Syng med forskelligt udtryk - kontraster:

Legato – staccato

Piano – forte

Glad – trist

Hemmeligt – frembrusende

Opera – søde børn

Fagter:

Brug 1. vers:

I østen stiger solen op (lav en stor sol med begge arme)

Den spreder fuld på sky (lav "guldglimmer" med fingerspidserne)

Går over hav og bjergetop (lav bølger og bjergtop)

Går over land og by (lav "hold hånden over jorden" og form et hus med hænderne)

Prøv at have fokus på betoningerne i teksten og få det til at passe med ubetonede optakter.

Nu vågne alle Guds fugle små og Nu ringer alle klokker mod sky

Stumsang:

Syng første vers et par gange. Leg derefter med stumsang, som vil sige, at nogle af melodien fraser ikke bliver sunget, men tænkt inde i hovedet, og så fortsætter igen sunget hvor man er kommet til.

Læreren viser med en hånd for munden, hvornår melodien er stum og inviterer ud til børnene, når de skal fortsætte sangen.

Et billede til forklaring kan være et tog der kører ind i en tunnel og kommer ud på den anden side igen.

6/8 takt:

Begge sange har 2 pulsslag i hver takt.

Prøv at synge melodien mens alle klapper pulsen (2 slag i takten)

Prøv at gå pulsen i valsetakt, så man flytter højre fod på 1, samler på 2, venter på 3 og venstre frem på 4, samle på 5 og vente på 6. (lidt ligesom at gå lucia, der dog ofte er noteret 3/4).

Udvid med at klappe melodien imens. Også gerne stumsang.

Gud ske tak og lov

Snak rytme på rytmesprog.

Brug fx rytmekort hvor man skriver en takt ad gangen på hvert kort. Bland og sæt i orden eller vend og lær udenad.

MORGENSANGSFINALEN

Projektet afsluttes med fælles morgensang i vores største kirker, hvor alle tilmeldte klasser deltager.

Klasserne fra skoler i Sorø Kommune mødes i Sorø Klosterkirke fredag den 3. maj kl. 10.00 og alle klasser fra Ringsted Kommune mødes i Sct. Bendts kirke torsdag den 9. maj kl. 10.00.

Til afslutningerne er det nødvendigt at tilmelde klasserne, og det skal ske til Conni Gosmer Schmidt på mail csg@km.dk eller via hjemmesiden www.provstietssalmesang.dk senest 2. april 2019.

Det er muligt at aftale bustransport fra mellem skole og kirke for skolerne på landet. Det aftales ved tilmelding.

Det vil også være ved afslutningerne, at der kåres et vinderbillede i Solopgangselfiekonkurrencen.

